

"Er was veel volk, er was buitengewoon veel volk..."

Het eerste zendingsfeest te Veenklooster werd al in 1877 gehouden

Recente opname van het slot 'Fogelsangh' te Veenklooster. (Foto: D.R. Wildeboer)

Door Dirk Reinder Wildeboer te Buitenpost
 Secretaris van de Stichting Oud-Achtcarspelen
 Tel.: 05111-541920, e-mail: d.r.wildeboer@hetnet.nl

Pinkstermaandag heeft te Veenklooster weer het zendingsfeest plaatsgevonden. Dit is een aanleiding om eens terug te zien hoe dit in het verleden werd georganiseerd en wat de gang van zaken was.

Inleiding

In de negentiende eeuw waren er in Nederland drie grote zendingsfeesten, in het zuiden, midden en noorden. In 1871 werd in Assen voor het eerst het Noordelijk Evangelisch Zendingsfeest gevierd. Zes jaar later besloten de organisatoren naar het in hun ogen zeer geschikte Veenklooster bos te gaan. Baron Hector van Heemstra verleende medewerking en stelde een deel van zijn landgoed beschikbaar. Het beviel de organisatoren van de zendingsmanifestatie zo goed in Veenklooster, dat het jaarlijkse feest tot en met 1903 nog zeven keer in de plaats werd gehouden. Daarna kwam er plotseling een einde aan. Hoe dit kwam is niet meer te achterhalen. Misschien voelde de baron er niet meer voor. Het laatste Noordelijk Evangelisch Zendingsfeest was in 1933. Na zestig jaar was er nauwelijks meer belangstelling voor. Het is opvallend dat de sprekers (dat is steeds zo geweest) op de feesten uitkomstig waren uit verschillende kerken. Het was vroeger ook al een oecumenisch gebeuren, toch wel bijzonder voor die tijd. Er waren in het verleden wel veel meer sprekers nodig, want men beschikte nog niet over geluidsinstallaties. Op een dag was het aantal ongeveer twaalf, die waren verdeeld over een aantal 'spreekpleinen'. Centraal in de bijeenkomsten stond de zending, het verkondigen van het evangelie in het buitenland. De dag van te voren was er een bidstond, waar twee predikanten het woord voerden, waaronder onder andere ds. Politiek van Oudwoude.

Per stoomtrein, stoomboot, rijtuig, paard en wagen enz.

Duizenden mensen kwamen op deze manier naar Veenklooster. In die tijd waren er nog geen auto's en andere motorvoertuigen. Maar elf jaar eerder, in 1866, had Buitenpost wel een

treinstation gekregen. Organisaties van zendingsdagen hadden al vroeg de voordelen ontdekt, die de spoorweg bood en dergelijke bijeenkomsten werden sindsdien bij voorkeur gehouden op plaatsen die gemakkelijk per spoor bereikbaar waren. Dominees, die in de kindertijd van de spoorwegen de locomotief nog wel eens als een werk van de duivel hadden afgeschilderd, draaiden ook bij en zagen nu de voordelen ervan in. Naar het feest in 1877 werden 1843 mensen per trein vervoerd. De opbrengst voor Staatsspoor was f 2000,-. Vanaf Harlingen, Delfzijl en Meppel vertrokken er treinen naar Buitenpost en verder gingen de reizigers per voet naar Veenklooster. Men moest vroeg uit de veren, want om 5.30 uur was het tijd om te vertrekken en om 8.26 uur kwam de trein in Buitenpost aan. De gelegenheid bestond voordelige treinkaartjes te kopen, de prijs van het programaboekje was hierbij inbegrepen. In krantenadvertenties uit die tijd zijn er nog een aantal te vinden, die verband hielden met de zendingsfeesten te Veenklooster. Het gemeentebestuur van Kollumerland maakte de afsluiting voor rijtuigen van de Koningsweg bekend gedurende bepaalde uren. "Een ieder wordt uitgenodigd de Openbare Magt behulpzaam te zijn tot bewaring van de orde in de buurt van Veenklooster. Koekkransen en Disschen enz. kunnen niet worden toegelaten". Logementhouders en Stoombootondernemingen zagen hun kans en probeerden klanten te lokken, zoals: "Logementhouders te Veenklooster maken het geacht publiek bekend, dat zij ruim zijn voorzien van Stalling, Gras en Weide voor meer dan duizend paarden. Ondertekend door: J.H. Koopmans, Wed. P. Postma en K.J. de Bruin. Ook bij M.A. Koopmans op het Huis ter Noord, is ruimte voor Stalling en Weide". Bij de 'Roskam' in Buitenpost was er gelegenheid "tot Dineeren". Verder kon men reizen met de "Stoomboot Rinsumageest" vanaf Oudkerk, via Dokkum naar het zendingsfeest. Aankomst bij Dokkumer Nieuwezijlen. Verder moest men dus te voet. Ook kon de reis met

Logement „de Roskam”. Zendingsfeest te Veenklooster.

In en bij bovengenoemd Logement bestaat ruime gelegenheid voor het stallen en weiden van PAARDEN. Alsmede gelegenheid tot DINEEREN.

Buitenpost bij Veenklooster, 20 Juli 1882.
B. L. DE JONG.

Advertentie in de Leeuwarder Courant.

de 'Stoomboot Dongeradeel' vanaf Birdaard het zendingsfeest worden bezocht.

Verslag eerste feest

De L.C. deed verslag van de bijeenkomst in 1879 als volgt: "Begunstigd door het heerlijkst weder had woensdag te Veenklooster (nabij Buitenpost) het 7e Noordelijk Evangelisch zendingsfeest plaats, bijgewoond door meer dan 11.000 personen, waartoe Friesland het grootst contingent had geleverd.

Een massa feestreizigers waren met goedkoope treinen uit die provincie, alsmede uit Groningen, Overijssel en Drenthe aangebragt, terwijl met stoomboten en rijtuigen (waaronder prachtige équipages) eveneens een groote schare was toegestroomd. Het wijd uitgestrekte en allerschoonst gelegen buitengoed van baron van Heemstra (waar Z.M. de koning op zijn togt door het Noorden eenigen tijd doorgebracht had) bleek uitmuntend geschikt te zijn. Ofschoon het wel te betreuren was dat de directie van het feest een paar spreekgestoelten te laag had gesteld, zoodat van no. 1 onder anderen, waar prof. Beets een korte, kernachtige openingsrede hield, die door de onoverzienbare menigte werd bijgewoond, de spreker niet kon worden gezien. Slechts eenige vóóranstaanden konden zijn schoone welsprekende taal hooren. Er werden twee algemeene collectes gehouden, terwijl aan onderscheidene boomen bussen voor de zending gehecht waren. De eigenaar van het landgoed was op reis. Tot de schoone oranjerie, de kostelijke tuin en de pragtigste vergezigten uit koepels op hooge heuvels, was de toegang verboden. Iets dat wel velen spijt veroorzaakte, doch zeer goed te rijmen viel. Behalve het in zwijm vallen van eenige dames bij den geweldigen aandrang in het begin en het gedeeltelijk instorten van een muziekttribune, liep alles ordelijk af".

Verslag feest in 1882 door L.C.

Ook in 1882 maakte deze krant melding van de zendingsbijeenkomst in Veenklooster. Hierna volgt een gedeelte: "Er was veel volk, er was buitengewoon veel volk te Veenklooster. Bij duizendtallen was het publiek er heen gestroomd om deel

te nemen aan het noordelijk Evangelisch zendingfeest, dat voor de twaalfde keer zou worden gehouden en voor de derde maal tevens op het vriendelijk landgoed van den heer H.L. baron van Heemstra. Dit uitgestrekte landgoed is dan ook bij uitstek geschikt voor zulk een feest; de kronkelende vijver, die de stem der sprekers over het water doet klinken, de talloze breede wandelpaden, waar langs men zich vrijelijk bewegen kan en eindelijk het prachtig woud zelf dat bijna geen enkele toon in de lucht laat verloren gaan, maar alles onder zijne toppen voor het oor der menschen bewaart, waarlijk een schoone gelegenheid. Drie reeksen sprekers uit noord en zuid van ons land traden als gewoonlijk op, naar aanleiding van het een of ander onderwerp, eene rede te houden tot de woelende en krioelende scharen volks". Dan volgde een vrij uitgebreide uiteenzetting van wat al die sprekers hadden betoogd. Aan het slot van het artikel werd nog opgemerkt: "Wat de houding der feestvierenden betreft, deze liet niets te wenschen over. Men was zeer kalm en rustig tot aan den afloop van het feest. De orde werd door niets of niemand verbroken, dankzij het bestuur, dat alles zoo goed regelde voor de duizenden, die er waren (ongeveer 10.000)". De verslaggever had dus niets dan positiefs te melden over de manifestatie in Veenklooster.

Kritisch, ietwat spottend...

Over dezelfde bijeenkomst verscheen er in het 'Weekblad voor het kanton Bergum' (een voorloper van de Bergumer Courant) een heel ander verslag dan het vorige. Destijds was de bekende Tjibbe Geerts van der Meulen (1824-1906) redacteur en uitgever van de krant. Volgens de Encyclopedie van Friesland (1958) was hij daarnaast schrijver, boekhandelaar, drukker, postbeambte enzovoort. Verder wordt hij omschreven onder andere als een bespottter van bekrompen orthodoxie en een voorstander van liberalisme en verlichting. Uit dit verslag blijkt duidelijk dat Van der Meulen niet bepaald een voorstander was van het houden van zendingsfeesten. Zijn kritiek was dan ook niet mals, hij vond de collectes voor al die zendingsorganisaties maar een geldklopperij, zoals hierna blijkt:

vervolg hiernaast

"Veenklooster, 26 Juli 1882. Het zendingsfeest is weer geweest. Door dat de regen inviel was 't minder mooi dan vroeger. Er waren van af Buitenpost gerekend circa 113 bedelaars en bedelaressen met één, twee of drie krukken, blind of half lam, ook maar voor dezen dag wellicht. Verder vanaf Buitenpost naar Veenklooster: 22 koek en zoete-waarvensters en bij de 30 jodinnen of andere geloovige juffrouwen met trommels, die fijne en minderfijne speculaas en pepermunt te koop aanboden. Er waren galanteriedisschen, mannen met korven met amandelen enz. aan 'tjuk, sigarenverkopers en 2 liedjeszangers. Althans wij hebben niet meer gezang gehoord. Maar buiten deze groote massa, die natuurlijk als kooplui en wisselaars, niet in den tempel werden toegelaten, was er een entree betalend publiek van bij de 10.000. De entree was 10 cent. De liederen heeft men, om nog meer geld er uit te halen, nu niet meer in 't programma opgenomen, maar moeten weer expres gekocht en à 10 cent betaald worden. Deze verhoogde belasting wordt door velen vermeden, weshalve 't gezang veel minder algemeen wordt. Maar 't is om geld te doen niet waar? Dus maar op nieuw 10 cent voor 'Uw koninkrijk kome'. Wat nu het houden eener collecte aangaat, dat achten wij een onding, een zinstorende rede verbrekende daad. En als men op een dag f 4100,- ten behoeve der zending bijeen predikt, dan moet men ook tevreden zijn. Van de f 1363,70 winst die de cantine opleverde, spreek ik niet, die kunnen strekken voor dekking der kosten. In weerwil van den regen is er zegen op 't werk geweest. Bij de f 4100,- voor het edel doel om joden en heidenen zoo braaf en gelukkig te maken als wij zijn. 't Is wel de moeite waard. De bedelaars, de koekvensters, de kooplui, de kof-fijschenkers, de stalhouders en kasteleins van ons gehucht en omstreken, dienden nu samen te komen en een dankstond te houden. De meesten hebben een overdadigen oogst. Alles in in goede orde afgelopen".

Programmaboekje

Bewaard is gebleven een program-

maboekje (in oranjeomslag) van het zendingsfeest in 1898. Op de eerste bladzijden werd het volgende geschreven: "Waarom naar Veenklooster? Omdat een Christen wel eens behoefte heeft aan een dag van ontspanning. Hij moet zich dikwijls erg inspannen om met God en eere door de wereld te komen. Hij gaat niet zelden gebukt onder allerlei zorgen des levens. Een reisje naar Buitenpost, langs de breede lanen, onder de schaduwrijke boomen van Fogelsangh-State, in gezelschap van vrienden en kennissen, met honderden en duizenden, van alle kanten, uit de drie noordelijke provinciën, samengekomen, kan hem goed doen. Het versterkt zijn lichaam en verruimt weer wat gemoed. Hoe hij er zijn moet? Ongebonden en vrij. En toch niet bandeloos en willekeurig. Hij hoort en bidt en zingt mee. Hij moet van het gesprokene iets mededeelen aan zijne huisgenoten, die niet konden meegaan. Er moet bij hemzelve iets in herinnering achter blijven ter herdenking".

Verder stonden uiteraard de te zingen liederen aangegeven, onder andere het lied 'Ga niet alleen door het leven' en tot slot het 'Wilhelmuslied'. Ook kon men de prijzen vinden van de 'mondbehoeften' in de kantine, een geboterd broodje 5 cent, kop koffie 5 cent, glas bier 10 cent, een glas Rijnwijn 35 cent en een fles rode wijn 30 cent. 'Sterke drank niet toegelaten'.

Tenslotte

Zoals eerder werd verteld waren de zendingsfeesten te Veenklooster in 1903 afgelopen. Maar in de jaren zeventig van de vorige eeuw werd de draad weer opgepakt. Vanaf toen wordt jaarlijks op Tweede Pinksterdag weer een bijeenkomst in het Veenkloosterbos gehouden, waar veel belangstelling voor is.

Bronnen

Digitaal archief Leeuwarder Courant
Weekblad voor de Kanton Bergum

DIT WAS EEN PUBLICATIE
NAMENS DE STICHTING OUD-
ACHTKARSPELEN

Naar het schoone Veenklooster.

**Het 33ste Noordelijk Evangelisch
ZENDINGSFEST**

zal D. V. op **Woensdag 22 Juli 1903** gehouden worden op het prachtige **LANDGOED FOGELSANGH—STATE** van den Hoog WelGeb. Heer Baron van **HEEMSTRA** te **Veenklooster**, bij Buitenpost.

Onderscheidene Sprekers van naam zullen optreden.

De Zang zal worden begeleid door de bekende Muziekkorpsen.

Voorts zal het Chr. gem. **ZANGKOOR, GOD IS MIJN LIED**, van Groningen, directeur de heer **J. TEXER**, ter afwisseling onderscheidene Liedereren ten beste geven.

Specialeretourkaarten met Programma's voor de Feesttreinen zijn verkrijgbaar aan de meeste Stations, vanaf **Maandag 18 Juli tot en met 20 Juli**, des middags 12 uur. (Zie groote Aanplakbiljetten.)

Extra Trammen zullen rijden van de Nederl. Tramweg-Maatschappij naar 't Station Veenwouden (aankomst 8.15), alsmede van Oldambt—Pekela naar Winschoten (aankomst 6.30) en van Wildervank—Veendam naar Zuidbroek (aankomst 7.—).

W. SLJPKENS, Secretaris.